

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного податкового університету
д.е.н., професору Белінській Яніні Василівні*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата, економічних наук, доцента

Юр'євої Поліни Борисівни

на дисертацію **Браунагеля Андрія Валерійовича**

на тему **«Розвиток системи регулювання та підтримки соціального
підприємництва в Україні»,**

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

Рецензію підготовлено на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, в яких опубліковано результати дисертаційного дослідження, документів із підтвердженням впровадження результатів дослідження у практику діяльності підприємства.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Дисертація А. В. Браунагеля відповідає потребам розвитку науки й практики в галузі економіки в умовах надскладної ситуації воєнного стану і подальшого повоєнного відновлення нашої країни. Можна погодитися із висновком автора, що актуальність дисертаційної роботи зумовлена «зростаючою роллю соціальних підприємств у забезпеченні суспільного добробуту, працевлаштуванні вразливих груп населення та розв'язанні нагальних соціальних проблем», «низкою жорстких ресурсних обмежень, відсутністю чіткого законодавчого визначення соціального підприємництва і регламентування його діяльності, обмеженням доступом до фінансування, низьким рівнем інформованості суспільства про переваги та можливості

соціальних підприємств» (С.2), фрагментарністю та недостатньою ефективністю регулювання та підтримки цього сектора в Україні (С.17).

Актуальність теми дисертації підтверджується також тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до Глобальних цілей сталого розвитку - подолання бідності (ЦСР 1); подолання голоду, розвиток сільського господарства (ЦСР 2); міцне здоров'я і благополуччя (ЦСР 3); якісна освіта (ЦСР 4); гендерна рівність (ЦСР 5); Чиста вода та належні санітарні умови (ЦСР 6); гідна праця та економічне зростання (ЦСР 8); скорочення нерівності (ЦСР 10); сталий розвиток міст і громад (ЦСР 11); відповідальне споживання та виробництво (ЦСР 12); пом'якшення наслідків зміни клімату (ЦСР 13) та у межах реалізації теми науково-дослідної роботи «Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 119U000718), що виконувалася на кафедрі управління та бізнес адміністрування Державного податкового університету. Внесок автора полягає в обґрунтуванні кластерної концепції соціального підприємництва» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 27 травня 2024 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Для розв'язання окресленого наукового завдання у дисертації коректно визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету.

Здобувачем вирішено низку завдань за відповідною структурнологічною схемою дослідження, що сприяло реалізації поставленої мети.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені, зокрема, використанням широкої джерельної бази за темою дисертації: список використаної літератури налічує 212 найменування, з них 84 – англійською мовою.

Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження та обраними методами дослідження. Це дозволило здобувачу сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які лягли в основу його наукових розвідок.

Для дисертаційної роботи А.В. Браунагеля характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертації цілком обґрунтовані, коректні та впливають з викладеного матеріалу. Зазначене дозволяє констатувати, що отримані здобувачем в ході роботи над дисертаційною роботою наукові результати є всебічно обґрунтованими та достовірними, а також такими, що мають наукову новизну, зокрема:

удосконалено:

- теоретико-методичні засади формування системи державного регулювання соціального підприємництва, що, на відміну від існуючих підходів, враховують гібридну природу соціальних підприємств та їхню роль у забезпеченні економічного розвитку, за рахунок чіткого відокремлення соціального підприємництва від традиційного бізнесу та благодійності, систематизації його сутнісних ознак та функцій у контексті сталого розвитку;

- методичний підхід до державної підтримки соціального підприємництва, що ґрунтується на розробці «процесної мапи» відповідно до концепції життєвого циклу підприємства та забезпечує гнучкий, адаптивний підхід;

- підхід до формування інтегрованої фінансової моделі підтримки соціального підприємництва, яка, на відміну від одноканальних методів, поєднує та оптимізує різноманітні джерела фінансування;

- методику складання і використання «цільового портрета» соціального підприємця у системі державного регулювання за рахунок розширення тематики наративного інтерв'ю;

- обґрунтування необхідності та визначення векторів створення цілісної соціальної підприємницької екосистеми в Україні як дієвого інструменту підвищення ефективності регулювання та підтримки соціального підприємництва.

набули подальшого розвитку:

- концептуальні підходи до системного регулювання соціального підприємництва на засадах концепції соціальної економіки України, що, на

відміну від існуючих фрагментарних ініціатив, інтегрує передовий досвід ЄС та адаптує його до національних реалій;

- змістовне наповнення дефініції «соціальне підприємництво» як інноваційного соціально-економічного феномену, що органічно поєднує підприємницьку діяльність з цілеспрямованим досягненням суспільних благ та фінансовою стійкістю через реінвестування прибутку у соціальну місію;

- систематизація форм та інструментів розвитку системи регулювання та підтримки соціального підприємництва в Україні, що охоплює інструменти фінансової підтримки, інституційні (спрощення процедур реєстрації, формування спеціалізованих навчальних програм і консультативної підтримки), а також організаційні (посилення співпраці між державними органами, неурядовими організаціями та соціальним бізнесом);

- наукове обґрунтування напрямів інтеграції кластерного аналізу у систему моніторингу та розподілу державної підтримки соціальних підприємств в частині диференційованого підходу до розподілу фінансових ресурсів відповідно до типізації регіонів України за показниками ефективності розвитку і функціонування соціального підприємництва;

- рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази регулювання та підтримки соціального підприємництва за рахунок авторських пропозицій до Законопроекту «Про соціальну економіку та підприємництво», які, на відміну від попередніх ініціатив, пропонують комплексну та розширену систему регулювання та підтримки шляхом обґрунтування створення Державного фонду соціального інвестування; запровадження обов'язкових квот для соціальних підприємств у державних закупівлях; інтеграції систем моніторингу та оцінки ефективності діяльності соціальних підприємств з урахуванням регіональних особливостей, що забезпечує їх підзвітність і прозорість регулювання.

Наведене вище дозволяє зробити висновок, що А.В. Браунагель продемонстрував належний рівень опанування методологією наукової діяльності, а поставлене наукове завдання успішно виконано.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертаційна робота А. В. Браунагеля складена за класичною архітектонікою для наукових досліджень, а саме містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок, з них 212 – основний текст, представлено 19 таблиць, 29 рисунків, 20 додатки, список використаних джерел становить 212 найменування.

Структура роботи є достатньо продуманою, матеріал викладений логічно та послідовно, науковою мовою. Детальне вивчення тексту дисертації дає підстави стверджувати про глибоке розуміння проблематики та завдань, поставлених для вирішення, а підхід до викладу отриманих результатів дослідження відзначається системністю та ґрунтовністю опрацювання матеріалу за темою дисертації.

У розділі 1 – Теоретико-методичні засади регулювання соціального підприємництва – здобувачем представлено результати вивчення теоретичного підґрунтя дослідження процесів регулювання соціального підприємництва, коцептуалізовано поняття «соціальне підприємництво, визначено організаційно-правові форми соціального підприємництва, аналіз стану наукового опрацювання проблеми формування системи нормативно-правового регулювання й підтримки соціального підприємництва.

Розділі 2 – Стан регулювання соціального підприємництва в Україні – містить підсумки аналізування процесів розвитку та регулювання соціального підприємництва в Україні. Доведено обмежену ефективність і доступність наявних державних механізмів фінансування соціальних підприємств. Обґрунтовано доцільність застосування гібридних фінансових механізмів, зокрема краудфандингу, як альтернативного способу фінансування в умовах цифровізації. Розроблено та удосконалено процесну мапу державної підтримки соціального підприємництва відповідно до етапів його життєвого циклу. Для посилення ефективності та регіональної диференціації заходів державного регулювання запропоновано використання цільового портрета соціального підприємця, сформованого на основі наративного аналізу. Доведено доцільність

інтеграції кластерного аналізу в систему моніторингу та надання державної підтримки для типізації регіонів України.

Розділ 3 – Стратегічні напрями розвитку системи регулювання й підтримки соціального підприємництва в Україні – автором наведено результати виконання двох наукових завдань дослідження: сформулювати стратегічні напрями розвитку соціального підприємництва в контексті повоєнної відбудови на основі адаптації міжнародного досвіду; розробити підходи до формування комплексної системи державного регулювання та підтримки соціального підприємництва на основі оптимального поєднання міжнародної допомоги й національних механізмів. На основі вивчення та адаптації закордонного досвіду ЄС в роботі запропоновано концептуальні підходи до формування рамкових умов соціальної економіки України та системної інтеграції у неї соціального підприємництва. Сформульовано стратегічні напрями розвитку регулювання соціального підприємництва в межах Рамок соціальної політики України. Обґрунтовано підходи до формування інтегрованої фінансової моделі, яка поєднуватиме та оптимізуватиме міжнародну донорську допомогу, розвиток національних механізмів державної підтримки, стимулювання імпакт-інвестування та створення сприятливого середовища для краудфандингу. Визначено доцільність використання методики складання «цільового портрета» соціального підприємця на основі наративного аналізу. Розроблено пропозиції до Законопроєкту «Про соціальну економіку та підприємництво». Обґрунтовано необхідність створення підприємницької екосистеми в Україні, що кардинально підвищить ефективність регулювання соціального підприємництва.

Основні наукові результати, які отримано здобувачем дисертаційної роботи опубліковано в 19 наукових працях, із них: 6 статті у наукових фахових виданнях України з економіки, з них 3 у співавторстві, 9 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Вважаю, що результати дисертаційної роботи мають для галузі економіки важливе наукове та практичне значення:

- наукове значення полягає в обґрунтуванні науково-методичних рекомендацій, спрямованих на розвиток системи регулювання соціального підприємництва в Україні;

- практичне значення роботи полягає в тому, що основні концептуальні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані органами державної влади для формування політики підтримки соціального підприємництва, соціальними підприємствами для підвищення ефективності їх діяльності, а також міжнародними та вітчизняними фінансовими установами при розробці програм фінансування соціального бізнесу.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції, які отримано за результатами дисертаційного дослідження, були враховані та використані у діяльності ТОВ «Монтерра Буд» (довідка від 15 грудня 2024 р.), зокрема рекомендації щодо створення робочих місць для вразливих категорій населення (внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій тощо) через залучення їх до соціально орієнтованих будівельних ініціатив, інструменти взаємодії бізнесу з місцевими громадами для реалізації соціальних проєктів у сфері будівництва та відновлення інфраструктури, що враховують міжнародний досвід та особливості післявоєнного відновлення України; Ірпінської міської ради – інструменти підтримки соціального підприємництва, методи оцінки впливу соціальних підприємницьких ініціатив та індикатори системи моніторингу соціально-економічного розвитку громади (довідка № 001 від 18.02.2025р.).

Зазначене вказує і на значущість результатів дослідження для суспільства.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, а також звіту, щодо перевіряння тексту дисертаційної роботи за допомогою онлайн сервісу перевірки на плагіат StrikePlagiarism.com, наданого відповідно до пп. 7.3. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Державному податковому університеті затвердженого Вченою радою університету 30.01.2025, протокол № 8 (зі змінами та доповненнями, затвердженими Вченою радою університету від 27.02.2025), порушень

академічної доброчесності не встановлено. У використанні ідей, підходів, висновків, наукових результатів і фрагментів текстів інших дослідників наведено коректні посилання на відповідні джерела. Коефіцієнт подібності склав 6,4 %.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

У цілому дисертація справляє позитивне враження, проте є окремі положення, які потребують уточнення або спонукають до дискусії.

1. у пп. 2.3 «Кластерний підхід як методична основа регіонально диференційованого регулювання соціального підприємництва» А. В. Браунагель запропонував новий підхід до типізації регіонів України, заснований на кластерному аналізі (С.134-139). Проте автор не деталізував систему показників, які поклав в основу такої кластеризації.

2. у пп. 3.1. А. В. Браунагель аналізує західну практику регулювання й підтримки соціального підприємництва (С.155-156), більше того у пп. 3.2 деталізує регулюючі ініціативи, стандарти соціального підприємництва в країнах ЄС (С.170-172). На наш погляд, автору варто було також провести порівняльний аналіз європейських та українських середовищних умов формування системи нормативно-правового забезпечення регулювання соціальних підприємств.

3. Пропонуючи у пп. 3.2. методику оцінювання «цільового портрета» соціального підприємця (С.180-181), А. В. Браунагель наводить лише характеристики, що притаманні соціальним підприємцям. Поза увагою автора залишилися кількісні критерії ідентифікації соціальних підприємців.

4. У пп.3.3. «Формування соціальної підприємницької екосистеми як вищий шабель розвитку системи його регулювання» А. В. Браунагель обґрунтував необхідність створення цілісної соціальної підприємницької екосистеми (С.190-191). Водночас автором не представлено дієвий алгоритм її реалізації.

Висловлені зауваження відтворюють творчий характер роботи, суттєво не впливаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи А. В. Браунагеля.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Браунагеля Андрія Валерійовича «Розвиток системи регулювання та підтримки соціального підприємництва в Україні» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує актуальне науково-прикладне завдання, має теоретичну та практичну цінність в галузі економіки. За результатами вивчення тексту роботи та публікацій автора можна констатувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації відповідають вимогам до такого виду досліджень.

За своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю наукових результатів, а також практичною цінністю сформульованих положень і висновків дисертаційна робота Браунагеля Андрія Валерійовича відповідає стандарту вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та усім вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами та доповненнями від 19 квітня 2019 року №283), пп.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Браунагель Андрій Валерійович рекомендується до захисту у спеціалізованій раді та заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної політики, маркетингу
та бізнес-аналітики

Державного податкового університету

П.Б. Юр'єва